

Gymnastikminder

- en beretning om gymnastikken i sognet

af Helga Olsen

Mit navn er Helga Olsen. Jeg er født den 14.10.1910 i Bøgeskov i Tyrstrup sogn, men flyttede som 12-årig til Fjelstrup til et lille landbrug, som min far den gang ejede, og det er derfra mine optegnelser kommer.

Inden jeg begynder at fortælle om, hvordan jeg selv gik til gymnastik, vil jeg godt fortælle en lille smule om, hvordan en forening blev oprettet. Det var jo den gang, vi hørte under Tyskland, så det kulturelle spillede en meget stor rolle, og det begyndte meget primitivt med, at nogle bønder sørgede for, at der kom en delingsfører til at være fodermester på en af gårdene, og så fik de ham til at invitere nogle karle.

Det hele foregik i en ganske lille sal oppe på mejeriet i Anslet. Forholdene var meget trange, og når de f.eks. skulle foretage et spring over hesten, skulle de tage tilløb helt ude fra gangen, og så kunne de endda risikere at slå hovedet mod loftet, når de sprang over. Men det gjorde ingenting, når bare det hele kom i gang, så de begyndte med 15, men der kom hurtigt flere til, så de blev et hold på 28, inden de så sig om, og så blev forholdene jo efterhånden alt for trange og alt for små.

Så begyndte de at gå i gang med at sælge aktier for at bygge et forsamlingshus, men man måtte jo ikke bygge et forsamlingshus den gang, så det blev sådan en slags ladebygning, de fik bygget, - ja faktisk en lade, og den kom til at hedde »Gymnastikhuset«. For det måtte vi nok have. Det var en lang længe, og salen, hvor gymnastikken skulle foregå, var vel nok en 20 meter lang. Så var der ribber i den ene side og vinduer i den anden side, og for enden af denne sal var der så en indgang og et lille køkken. I det køkken kunne der koges kaffe, så vi kunne få en kop kaffe, for meningen med hele Gymnastikhuset var selvfølgelig, at det også kunne bruges til kulturelle formål. Ved siden af køkkenet var der en lille sal, som vi kaldte den, og der var altid åbent fra den lille sal til den store sal, så når der var festligheder og baller og den slags, så sad vi nede i den lille sal med vores kaffe og vores sodavand, - andet kunne der simpelthen ikke serveres, og vi har heller ikke manglet andet.

Vi kunne sagtens holde humøret oppe med en sodavand eller en kop kaffe. Kagerne tog vi med i en kurv hjemmefra, så det var såmænd så primitivt, som det kunne være, men hyggeligt og rart, det var det.

Jeg begyndte at gå til gymnastik som 12-årig skolepige, da vi flyttede til Fjelstrup. Vores delingsfører var alle tiders pige til at tage sig af os store piger, så vi fik lært en hel masse - hoppen, springen og dansen, og det gik bare lystigt til. Der gik jeg så de to år

indtil jeg blev konfirmeret, og så begyndte jeg på voksenholdet. Der var både et voksent pigehold og et karlehold.

Når der kom nye karle og piger til gårdene til 1. maj og 1. november, så indbød vi alle til en velkomstfest i forsamlingshuset, hvor vi så alle blev ønsket velkommen, og hvor der var hyggeligt samvær og en lille svingom, og så lærte vi efterhånden hinanden at kende, og så begyndte de at gå til gymnastik, så vore hold var altid nogle af de største i Sønderjysk Idrætsforening, som vi hørte ind under.

I Sønderjysk Idrætsforening skulle vi altid deltage i de store forårstævner, og der var det jo om at møde op med så mange som vel muligt, for det største hold fik altid en lille anerkendelse, så det gjaldt jo om at være mange.

Det var bestemt ikke elitegymnastik. Alle som bare kunne klare sig nogenlunde var velkomne, men efterhånden som en vinter den gik, så blev de såmænd så dygtige alle sammen så de kunne klare meget mere, end man skulle tro.

Vi begyndte altid med en indmarch med en sang og gik nogle omgange rundt i salen, inden vi gik ud i »udrykning«, som det hed. Så var begyndelsen i reglen nogle små lette fjederhop, så vi blev varmet op og kom i gang, for der var ikke noget der hed varme i salen, men vi frøs jo heller ikke sådan den gang, for turen derop var på en 4-5 km for langt de fleste af os. Det foregik til fods, enten det så var sne eller is eller regn, eller hvad det nu var, så travede vi troligt af sted til vores gymnastik-aftener.

Musse From, som også var leder for os voksne piger til at begynde med, var uddannet på Snoghøj Gymnastikhøjskole, og det var jo lidt mildere gymnastik end den, der blev dyrket hos Niels Bukh på Ollerup, men det var armbøjninger og -sving og sidebøjninger, og hvad der nu altså hørte med. Vi havde også en masse ribbeøvelser, både siddende og liggende med fødderne ind under den nederste ribbe, hvor vi bøjede os frem og ud og lægge sig tilbage på ryggen, og sådan frem og tilbage mindst 20 gange. Det skulle styrke vore mavemusklere, så vi ikke gik rundt med en ølvom.

Så skulle vi op og hænge i den øverste ribbe og have knæløftninger og benstrækninger, så vi også fik armkræfter. Med ryggen helt ind mod ribben, skulle vi gå håndgang helt ned og have fat i den nederste ribbe og helst have knæet helt ind imod ribben, så det var temmelig hårde øvelser. Men vi havde da også lettere ting, som vi sang til, og gjorde nogle bevægelser i rytme til sangen, så det var et meget afvekslende program.

Vi havde også spring, og vore spring-øvelser var på en lang madras. Så var der en plint og en hest og en buk. Men bukken den blev ikke ret meget brugt af pigerne, - det var mest karlene der skulle springe buk, og den skulle jo helst være så høj så høj. Men spring over hest med både sidespring og spring igennem og flyvespring, det var det vi øvede os på, og på plinten var det skråspring over. Så stod lederen og tog imod, for at der ikke skulle ske os noget, så faktisk gik det jo primitivt til. Det var meget primitivt det hele, men vi fik da i alle tilfælde gennemført vore lemmer her en gang om ugen, og op til opvisningen 2 gange om ugen. Op til en opvisning kørte fik vi det samme program i mange aftener for at det hele skulle klappe, når først det var så vidt. Det skulle være i takt og uden udsving, så det var det samme og det samme i lang tid.

Vores leder stod på plinten nede for enden af rummet og kommanderede og gjorde øvelserne for, indtil vi havde lært dem at kende, og så kørte vi løs. Det var jo sådan set programmet for en ganske almindelig træningsaften.

Jeg skal her huske at nævne, at ligesom vi gik ind i salen til en sang, foregik udmarchen også til sang. For det meste en fædrelandssang, der havde den rigtige rytme.

Det kulturelle

Jeg har haft nogle pladser, der var hårde, men jeg har også arbejdet de første 2 år, jeg var ude at tjene, hos min gamle skolelærer. Han hed Peter Jepsen og derfra fik jeg mange gode oplevelser, for han var med til at tilskynde os til at gå med til alt, hvad der var i forsamlingshuset. Nu var det kommet til at hedde forsamlingshuset, efter at vi var blevet danske. Det var kun så længe vi var under tysk herredømme, at det skulle kaldes gymnastikhuset.

Vi havde også en meget fin fane med navnet på. Den var lavet af damerne i Fjelstrup. De havde syet den og så broderet navnet hen over med guldbogstaver, og hvis vi vandt nogle plader, så blev de slået fast på fanestangen. Sådan en plade fik vi, når vi var det største hold i Sønderjydsk Idrætsforeningskredsen, og ellers når vore øvelser var særligt flotte, og når vi vandt i kurvebold og håndbold. Karlene begyndte også at spille fodbold, og det var jo det, der gav pladerne, og dem havde vi efterhånden mange af.

Det var jo også hele egnens samlingssted for alt hvad der foregik kulturelt. Der var masser af arrangementer, - f.eks. blev Genforeningsdagen altid fejret, og der var Sankt Hans bål. Så gik vi fra forsamlingshuset hen på en mark og tændte et stort Sankt Hans bål, og så blev der holdt båltaler af en eller anden kendt personlighed, som måske først havde holdt et foredrag hjemme i salen, inden vi gik ud. Tit og mange gange kan jeg huske at Sankt Hans bålet er druknet i regnvejr, men afstemningsdagen den 10. februar var en af de helt store dage. Da var alle børnene oppe til kaffe om eftermiddagen med wienerbasser og chokolade, og så var der et drengeorkester fra en skole nede ved Kolding.

Vores gymnastikforening var jo også vort kulturelle samlingssted. Alt, hvad der foregik i forsamlingshuset, var godt. Der kom både unge og gamle, hvis der var foredrag, og dem var der mange af, og mange gode! Vi havde også koncert en gang hvert år, og der var altid mange mennesker til de der store aftener, og det var stadigvæk altid kun med vor egen kurv med kage derhjemmefra, og så kaffe, der blev lavet i køkkenet, så det var jo ikke noget, der kostede så dyrt. Hvis vi gav 50 øre måske, os der var medlemmer, og de ældre, de gav 1 krone, så var der jo til foredragsholderen. Det hele var jo heller ikke så dyrt den gang.

Der blev også spillet dilettantkomedie hver vinter. Det var ikke helt små opgaver, vi gav os i kast med. Da jeg var 16 år, eller deromkring, fik jeg lov til at begynde at spille med i ungpigeroller, og der blev spillet både Eventyr på Fodrejsen, Genboerne, En spurv i Tranedans, og vi har sågar spillet Erasmus Montanus.

Dilettantkomedierne, de gjorde altid en vældig lykke, og det var så hyggeligt at samles til de aftener der. Selv om det var så hundekoldt, så vi knagfrøs, så betød det i grunden ingenting, for vi tog lidt ekstra tøj på, og så havde vi det bare rart og masede på, sommetider en 3-4 timer med at øve.

En anden stor begivenhed var sommerudflugten. Den foregik nede fra Gravenshoved Badehotel. Der var der en bådebro, hvor en ret stor damper kunne lægge til, og så tog vi på udflugt med den damper. Der var musik om bord, så vi kunne danse. Så sejlede vi op til Kongebrogården eller et andet sted deroppe ad. I Vejle Fjord har vi også været og har set mange smukke steder, og så tog vi ind et eller andet sted på et hotel, hvor vi så havde vores mad med i madkasser. Så spiste vi der, og når vi så igen skulle til at sejle hjemad, så dansede vi igen hele vejen hjem.

Alt det foregik inden for Gymnastikforeningens rækker, så den var samlingssted for meget. F.eks. var der altid sommerstævner. Det foregik ved Gravenshoved Badehotel. Det var med boldspil med hold fra hele Haderslev Østeramt. Der kom hold fra hele Østeramtet, - fodboldspillere for mændene og kurveboldspillere for damerne.

En gang havde lærer Jepsen, som jeg før har fortalt om, lavet et mægtigt sommerspil til sådan et møde på Gravenshoved: Dronning Dagmar kom sejlen ind til Gravenshoved Badehotel på sådan en lille pram med et stort hvidt sejl, og så stod hun der og holdt sig til masten, mens karlene roede ind, og så stod der en hel flok riddere til at tage imod hende i pap-brynjer, som var malet og forsølvet, så det så meget dramatisk ud. Desuden var vi et hold på 8 mænd og 8 piger, som dansede skjold-dans. Det var en helt speciel dans, hvor vi havde en stor lanse i den ene hånd og et skjold i den anden, og så slog vi med lansens mod skjoldet, og så dansede vi mange forskellige ture.

Delingsførerkursus

Engang hver vinter var vi med til noget, der kaldtes delingsførerkursus. Det var delingsføreren og så 2 piger, som var med til sådan et stævne. De blev gerne udtaget, eller der blev spurgt, hvem der havde lyst, og så kunne vi jo melde os. Så kom det an på, om vi havde tid de dage, for vi skulle af sted lørdag, og den gang var der ikke noget der hed weekend, så vi skulle pænt spørge, om vi kunne få fri og tage med til det stævne.

Det foregik i et eller andet forsamlingshus i Østeramtet. Vi arbejdede sådan set delt i Haderslev Østeramt og Vesteramt, - sådan var amtet delt, fordi Haderslev amt var alt for stort.

Der var så forskellige ledere som trænede de hold, der kom fra de forskellige foreninger i hele amtet med 3 eller 4 gymnaster, ligesom det nu kunne blive til.

Vi blev indlogeret privat ved kammerater, som også gik til gymnastik. Der boede vi og fik vores kost og soveplads. Så mødtes vi til træning lørdag aften og søndag formiddag, og så lavede vi opvisning søndag eftermiddag, og så var der bal søndag aften, så det var jo sammentrængt. Det gav et vældig godt kammeratligt sammenhold, og efterhånden lærte vi jo også flere og flere at kende fra hele Haderslev Østeramt.

Rejsen foregik enten på cykel, hvis det kunne lade sig gøre. Der var ikke ret mange, der havde bil dengang. Hvis der var for langt, tog vi det lille tog. Vi havde den gang et lille tog, der faktisk kørte hele Sønderjylland rundt. Det hed »Amtsbanerne« og med det kunne vi først komme til Haderslev, og derfra kunne vi skifte til de forskellige steder i amtet. Der var snart en lille station i hver mindre by, og så gik vi på vore ben for resten, når ikke vi havde anden mulighed. Men syntes den bonde, vi skulle være hos, at det var for langt at gå, så spændte han hesten for og kom og hentede os på stationen.

Amtsstævne

På den måde lærte vi dem jo at kende, og når vi så mødtes til det store amtsstævne, som var afslutningen på hele vinterens arbejde hvert forår, så kom de jo fra alle foreningerne i hele amtet. Karleholdene havde opvisning i kasernens store sal, og vi piger havde i en stor sal nede i byen, der hed Harmonien. Det var faktisk en stor restaurant, som havde en stor festsal, hvor vi mødtes og gav opvisning.

Så sad folk rundt omkring på skamler og bænke for at se på vores opvisning, og vi var alle i ens dragter. Ved indmarchen der, da var vi alle med, hold efter hold. Allesammen med vores fane i spidsen, så det så faktisk flot ud. Vi kunne jo godt være flere hundrede unge til sådan et stævne der i foråret, når hvert hold var på en 20-25 stykker. Karlernes indmarch var nok den flotteste, for de kunne jo rigtigt løfte fanen højt og bære den flot og fint, og så blev der kommanderet »Til højre - Ret - og for fanen hils«, og så gik fanebæreren midt hen foran holdet, og der sænkede han langsomt fanen ned, så den hang i vandret stilling, og alle stod ranke og rette i deres hvide dragter med lange bukser, så det var et flot syn.

Samvær

Vi var meget flinke til at møde til den almindelig træning, for det var jo sådan set det eneste, vi havde at gå til, og det var noget, som vi alle kunne få fri til. I grunden blev vi tilskyndet til det fra de steder, hvor vi tjente. Det var sådan, at hele befolkningen stod bag forsamlingshuset med gymnastik og idræt. Der var kun gymnastik om vinteren, og vor træningsaften var tirsdag for pigerne og onsdag for mændene. Men så én gang om måneden eller sådan, mødtes vi karle og piger til en fælles træningsaften, og så fik vi madkurven med hjemme fra madmor med lidt hjemmebag i. Så havde vi en kone, som kom hen i forsamlingshuset og lavede kaffe, og så drak vi kaffe sammen allesammen og sang en hel del sange, og så dansede vi. Vi havde en dame, som var flink til at spille klaver, og det var den musik, vi dansede efter den gang. Da havde vi jo ikke noget diskotek.

At vi var så flittige til at møde op skyldtes måske også, at vi ikke havde andet at gå til. Vi havde en kro nede i Fjelstrup by, men jeg tror nok, den levede under trange kår. Det var et sted, hvor der ikke kom ret mange. Måske har den haft nogle stamgæster, men vi kom der næsten aldrig. Da vi først blev en 20 år, så kunne vi måske en gang imellem gå med, hvis der var et bal i Husmandsforeningen eller i Brandværnet, - men kroen, det var et sted, hvor man ikke kom ret meget.

Vi havde jo også mange hyggelige aftener i forsamlingshuset. Så gik vi sammen på gårdene en gang imellem om aftenen, og hyggede og snakkede sammen, og det var så vores fornøjelse. Der var ingen der kunne komme til Haderslev på restaurant eller sådan noget, for der var ingen der havde biler dengang. Alt skulle foregå på cykel, og der var trods alt en 13 km til Haderslev, og det tog man jo ikke sådan lige på en aften for at komme ud og danse et par timer.

Vi holdt sammen allesammen. Der var ikke noget med, at du er ikke lige så god som mig, og jeg er ikke lige så god som dig. Nej, vi var faktisk ens allesammen. I hvert fald i forsamlingshuset.

Karlegymnastik - pige-gymnastik

Der var jo temmelig stor forskel at kommandere på for karle- og pige-gymnastik. Pige-gymnastikken var, selv om den var ret kraftig den gang, og ikke det fine balletagtige, som vi har i dag, jo meget mere stilfærdig end karlene, og karlenes kommando det var jo noget a la militæret i dag. Korte og knappe ordrer, og det var retstilling og det hele, og takt, takt, takt - for takten, den er mer end halve magten, som de jo sang.

For karlegymnastikken var springene jo nok højdepunktet. De sprang over hest og plint og gik håndgang hen ad plinten med benene ret op i luften, og så sprang de op og gik fremad. Så sommetider var der en 5-6 stykker på plinten på én gang. Så slog de saltomortaler langs hen ad madrassen, som lå i forlængelse af plinten, og det så jo vældig flot ud. De kunne slå flik-flak og de kunne slå, - ja hvad søren kaldte de det? I hvert fald kunne de slå en masse meget fine spring i lange serier, så det kunne nemt imponere os piger, for så flot kunne vi ikke lave gymnastik. Det afhang også en hel del af hvilken delingsfører, de havde, og hvor meget han krævede af dem. Der var selvfølgelig en hel del, der kunne lave en hel masse mere end de andre med kraftspring og vejrmøller og alt muligt, og når der så var nogen, der ikke kunne lave de der øvelser med, så gled de lige så stille ud til siden, og så lod de eliten fortsætte, og alle var vældig betaget af, så dygtige de var, når vi var til amtsstævne. De havde også mange øvelser med balance, og tit og mange gange, når de havde en delingsfører fra Ollerup, så kommanderede han faktisk en lang serie, og så begyndte de, og så gav han bare nogle knips med fingrene, og så vidste de, hvornår de skulle skifte til en anden øvelse. Man kørte med disse lange serier, og det gjorde vi piger nu også, i hvert fald, når det var en Ollerup-leder, der var delingsfører.

Træningsaften

Nu kunne jeg tænke mig at skildre en ganske almindelig træningsaften inden for pige-gymnastikken. Først havde vi jo den lange tur op til forsamlingshuset igennem vinterkulde, og for det meste havde vi vores gymnastikdragt på inden under det almindelige

tøj, fordi der ikke var gode omklædningsmuligheder oppe i forsamlingshuset. Så kom vi op og fik alt overtøjet af, og så ned i salen, hvor vi gik sammen 2 og 2 rundt i salen og sang »Stræk din Fod« f.eks.:

»Fremad, frem med frejddigt mod
bort med alle vege drømme.
Styr dit sind med troens tømme.
Drik af himlens solskinsstrømme
til det ildner i det blod«.

Det var lidt højtravende, men sådan sang vi altså den gang.

Når vi så kom op i den modsatte ende af salen, og delingsføreren havde stillet sig op på plinten, så kommanderede hun: »Midt op ad gulvet - Kom«, og så gik vi op i 2 rækker. Derefter »Inddeling til 2 over venstre skulder«, og så inddelte vi »1-2, 1-2« og så skulle vi have »Til afstand hænder frem«, - så fik vi en passende afstand imellem os allesammen. Derefter skulle 1'erne et skridt til venstre og 2'erne et skridt til højre, og på den måde blev vi så fordelt, så vi stod forskudt for hinanden, så vi havde plads til at røre os på.

Så begyndte vi med de stående øvelser, som vi kaldte dem, og det var alt muligt med lette fjederhop og sprællemanshop og sådan noget. Så gik vi over til armbøjninger og -strækninger, lette og dybe knæbøjninger og sidebøjninger, armsving med både højre og venstre. Det var sådan gennemgående de stående øvelser, så hele vores krop blev arbejdet igennem. Og vi fik da også en forklaring på, hvorfor og hvad det var for muskler, der blev trænet, og hvordan det hele skulle virke. Efter det blev vi igen rykket sammen på 2 rækker og gik fremad, og så blev vi kaldt til ribberne, - så mange der nu kunne være der, - for når vi nu var over 20 piger, og der ikke var ribber nok, så måtte vi være to om nogle af ribberne. Så fik vi alle de ribbeøvelser, som jeg allerede har fortalt om med hasestrækninger og hænge i armene, andre med fødderne ind under den nederste, hvor vi skulle bøje helt frem over fødderne og lægge os tilbage igen, - i en anden gik vi med hænderne ned ad ribben til fødderne, mens vi stod med ryggen mod ribben, og på den måde fik vi trænet alle muskler.

Så gik vi gerne rundt igen, og så blev alle redskaberne taget frem. Vi havde en hest og en plint. Det var de to ting vi brugte. Hesten, den havde to hanke oppe foroven, og dem skulle vi tage fat i med begge hænder, og så første springe ind igennem med benene. Det var et gennemspring. I næste omgang skulle vi fatte i de hanke og så dreje rundt, så vi kom rundt, og hver gang vi så hoppede ned, skulle vi bøje pænt i benene, og så op at stå, inden vi løb videre hen ad madrassen og væk.

På plinten havde vi både opspring og spring over plinten, sådan et almindeligt spring, og så blev den stillet på skrå, og på den måde havde vi skråspring. Det var med den ene arm på plinten og så benene opad, og så op over, og derefter pænt ned i bøjningen inden vi løb væk. Hvis vi ikke havde et pænt nedspring, så kunne det hele blive kasseret til en opvisning.

Til slut havde vi så igen et par sanglege. Sådan noget med kæder og hurretrin. Sådan lidt lettere øvelser, hvorefter vi igen gik en rundtur og gjorde klar til udmarch. Det var sådan set en almindelig træningsaften.

På gymnastikhøjskole

Den sommer, da jeg var fyldt 18 år, blev jeg opfordret til at søge et kursus på Ollerup Gymnastikhøjskole. Så måtte jeg få tilskud fra gymnastikforeningen, og også fra Sønderjydsk Idrætsforening, - så skolepengene blev ikke så store. Der var bare det, at man ingen løn tjente på de 3 måneder, så det var et afsavn i den tid, hvor lønningerne i forvejen ikke var ret store, og lommepenge skulle der selvfølgelig også til. Men jeg syntes da også, det kunne være en stor oplevelse, så jeg sagde ja tak med glæde, - og det blev også en vældig stor oplevelse at være derovre. Vi kom dertil den 1. maj. Der havde været en masse frost og sne og kulde og blæst i april måned, så der var ingenting, der var sprunget ud der omkring den 3. maj, da vi kom til Ollerup. Men det kom hurtigt, og vi blev også hurtigt sat i sving med at gøre gymnastik. Det var i Niels Bukh's tid, og han var en hård negl. Der var ingen »kære mor« der. Det var bare med at se at gøre øvelserne med, selv om det skulle gå tjep tjep, så bare hæng i, og det gik faktisk også. Han var ikke sådan af de mest venlige. Men dygtig, - det var han, det må man lade ham. Den gymnastik, han brugte, var jo nok for mandfolk en sund gymnastik.

Netop den sommer, hvor jeg var der, havde vi et elitehold, som han trænede med. De skulle til Japan og også til Amerika, tror jeg. De skulle hele kloden rundt, så det var jo også en oplevelse at være sammen med de elitegymnaster og se dem træne. Vi var tvangsindlagt til at sidde og se, hvor dygtige de var. Så kunne vi altid se, om vi kunne prøve at lære lidt af dem.

Men de første 14 dage, vi var derovre, var der vist ingen af os, der kunne gå op ad en trappe. Vi måtte pænt kravle på alle 4, når vi skulle op til vore værelser. Den eneste lindring, der var, det var når vi kom i svømmebassinet, men der var de jo også på nakken af os. Vi skulle flyde, og vi skulle svømme og vi skulle træne, og vi skulle øve, men det var ligesom det hele gik noget lettere nede i vandet. Det var jo det indendørs svømmebassin, der var der den gang.

Da jeg så kom hjem derovre fra den 1. august skulle jeg jo lede boldspillet derhjemme, og det var som sagt kurvebold, for nok lærte vi reglerne til håndbold på Ollerup, men vi havde jo ingen modspillere i Sønderjylland, så det var ikke til ret meget nytte i starten at forsøge at stille et hold på benene til håndbold. Men jeg prøvede da alligevel at træne dem, så de kunne spille imod hinanden, 2 hold, og så fik jeg at vide, at der var et enkelt hold ude i Haderslev, og så fik vi ordnet det således, at vi kom derud og skulle spille en aften på kasernepladsen, og der bankede vi dem med 10-0, så det kan nok være, at vi små landsbyfolk, vi var stolte over, at vi kunne banke en stor by som Haderslev. Ellers opnåede jeg ikke at komme til at lede gymnastikken derhjemme, for der havde vi jo en god delingsfører.

Gymnastikleder

Senere søgte jeg plads i Hoptrup, som er et sogn, der ligger ca. 10 km syd for Haderslev. Der havde de også et godt forsamlingshus, og der manglede man en delingsfører, og så fik jeg lov til at lede gymnastikken. Det var vældigt spændende at få lov at prøve kræfter med det, og jeg opnåede da også at få et godt hold samlet.

Der var nogen-og-tyve næsten hver aften til træningen, og til amtsopvisningen var vi 28, så vi var næsten ved at være lige så mange, som de var hjemme fra Fjelstrup, så jeg var temmelig stolt, og vi fik en fin kritik, så det gik udmærket. Om sommeren ledede

jeg så kurvebold og jeg havde mange gode år dernede. Mine gymnaster er der da nogle af, som jeg står i forbindelse med endnu - vi ringer og skriver sammen, og nu er det da alligevel 50 år siden, så sådan noget det er da i hvert fald rart at have at tænke tilbage på.

I 1938 flyttede vi til Hjordkær, hvor vi stadigvæk har et lille hus.

Da vi var til juletræsfest i Hjordkær for første gang i skolen, kom der en yngre mand, og spurgte, om jeg ikke kunne tænke mig at spille med til diletantkomedie dernede. Og det ville jeg selvfølgelig i grunden meget gerne, for på den måde kommer man jo til at lære mennesker at kende, og det er lettere at komme ind, når man bare har nogen, man kender, og da jeg så kom til at gå med til det diletantkomedie, og vi kom i gang med at øve, viste det sig, at deres gymnastikhold var gået i stykker. Pige-gymnastikholdet, fordi de havde en meget dårlig leder, som pigerne ikke kunne lide. Hun brugte et groft sprog, og hun bandede, og det var ikke vellidt inden for gymnastik, og da de så hørte, at jeg havde været på delingsførerkursus, var det jo nærliggende at spørge, om jeg kunne tænke mig at prøve at få holdet op at stå igen, og det lød jo vældig spændende, - så jeg gik i krig med at samle et hold dernede. Til at begynde med var vi vel en 12-14 stykker, men jeg nåede da op på 24 og fik faktisk et rigtig godt hold ud af det, og selv om vi først begyndte efter jul, så var det jo bare med at køre på med programmet næsten lige fra begyndelsen, så vi havde et opvisningsprogram at tage med, når vi skulle til amtsstævne i Aabenraa.

Jeg begyndte med de stående øvelser, og fik lavet et program efter Ollerups mønster, så det var noget med bøj og stræk, og stræk og bøj, og kraftig gymnastik i forhold til, hvad de måske var vant til, hvis de havde haft en Snoghøj-leder. I alle tilfælde, når vi havde en Snoghøj-leder derhjemme, så var gymnastikken mere blid og ikke så kraftig og så voldsom. Men i Hjordkær kunne de godt lide det, så det gik bare derudad, og det må have været godt nok, når det trak flere og flere med, så vi blev et godt hold der til forårsopvisningen, og jeg fik også ros for mit hold.

Der var altid dommere med på de opvisninger ved forårsstævnerne. Så blev hver enkelt leder kaldt ind til de høje dommere og fik karakterer og også skæld-ud, hvis man havde fortjent det. Hvis der var nogle øvelser, de ikke syntes om, eller nogle øvelser, som de syntes var for hårde, så fik vi også kritik. Men det var selvfølgelig derfor vi mødtes for at lære af det.

Det er så også det sidste, jeg har haft med gymnastik at gøre som leder. At jeg så pludseligt holdt op med gymnastikken dengang var nok også for en del på grund af besættelsen. Den kom foråret efter at jeg havde ledet gymnastikken i Hjordkær, og vi havde 2 små børn, og dem kunne vi jo ikke gå fra i sådan en urolig tid, og i det hele taget varede det ikke ret længe, før også forsamlingshusene rundt omkring blev besat af tyskerne. De skulle bruge dem til alt muligt, - både til ophold for deres militær og som lazaretter og den slags ting.

Udvikling

I 1943 blev der indviet en ny skole i Hjordkær, og der var der jo en stor flot gymnastiksal, og den fik beboerne også lov til at benytte om aftenen, så efterhånden flyttede hele gymnastikken op på skolen.

Efterhånden har gymnastikken jo fået meget bedre vilkår, end vi havde den gang vi var unge, med haller i næsten hver eneste landsby, hvor der nu er en stor idrætshal i dag, hvor der er rige muligheder for at dyrke både gymnastik og indendørs sport.

Men om det er bedre, og om de har det rarere i dag, end vi havde det, det er så et spørgsmål. Jeg synes i alle tilfælde, at den gang vi gik til gymnastik, da var der liv og glade dage. - Men det er der jo sikkert også i dag.

Et efterord om Helga Olsens beretning

af Jørn Møller

Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser har igennem adskillige år samlet hverdagserindringer fra folk i alle egne af landet om en mangfoldighed af emner.

I 1983 startede NEU sammen med Idrætsforsk en kampagne, der skulle sikre eftertiden et kendskab til, hvorledes gymnastikken og idrætten udfoldede sig i landets forskellige egne i første halvdel af dette århundrede.

Som del af folks hverdagsliv er idrætten en upåagtet kulturform, der ikke i særlig grad efterlader sig skriftlige spor: Fornøyer og ændringer af de fysiske rammer finder sted, udviklingen ændrer umærkeligt på skrevne og især uskrevne regler, på mentaliteten og på normerne for idrætslig optræden.

Ingen nulevende kan mere huske, hvordan det hele begyndte, men også det idrætsliv, der fyldte de næste generationers tilværelse med indhold, oplevelser, kammeratskab, mening står i fare for at gå i glemmebogen, og det er sidste udkald, hvis vidnesbyrd om én af de første-, største- og mest betydende fritidskulturformer skal bevares for eftertiden.

Indsamlingen foregår på den måde, at folk, der har lyst, opfordres til at skrive en beretning på grundlag af en spørgeliste, som sendes til dem.

Der er allerede indkommet mange interessante beretninger, som hver især er fine brikker til en mosaik over idrætten og gymnastikken førhen. Et gennemgående træk er folks glæde ved selv at få opfrisket minder fra et aktivt ungdomsliv, samtidig med, at de yder en indsats ved at redde disse erindringer for eftertiden.

Mange er naturligvis usikre på, om det, de kan fortælle, nu også er, hvad museet er interesseret i, men man er gået til opgaven med den helt rigtige indstilling, som direkte kan citeres fra én af beretningerne:

»Det rent oratoriske er sikkert mangelfuldt, ja, der er sågar måske også stavefejl; men det er ikke de ting, jeg har lagt størst vægt på. Det lyder nok lidt hult, når jeg siger, at jeg mere har haft hjertet end den kølige fornuft med (...) det har været meget interessant at tegne et billede af livet i landsbyen, som nye slægter kan glæde sig over at studere i fremtiden«.

Men at det ikke er hult, og at det kommer fra hjertet, røber Helga Olsen, når hun kan fortælle: »Mine gymnaster er der da nogle af, som jeg står i forbindelse med endnu - vi ringer og skriver sammen, og nu er det da alligevel 50 år siden...«

Når vi i årbogen har valgt at optrykke Helga Olsens beretning (let forkortet), er det fordi den fortæller noget, som virkelig må være en fælles erfaring i den folkelige gymnastik, for den indeholder mange af de træk, som går igen i beretning efter beretning om gymnastikken: Der er de trange, ofte besværlige forhold i forsamlingshuset, vintre, hvor man gjorde gymnastik bag islagte ruder, med rimtåge emmende fra mund og krop i den uopvarmede sal.

Men netop det var udfordringen: Når vinteren var værst og snedriverne højest, kunne man dengang være næsten sikker på, at alle mødte frem, og mon ikke Helga Olsens antydning er korrekt, at der gik noget fra gymnastikken, da den fik bedre forhold i centralskolerne og senere i hallerne?

Mange aktiviteter og omgangsformer er næsten glemt, men her i beretningerne nævnes de gang på gang: delingsførermøderne, pigernes kurvebold, fællesaftener mellem karle og piger med sanglege, dans og kaffe. De årlige udflugter, dilettanten, forholdet til dem på kroen går igen fra beretning til beretning. Ja, selv skjolddansen, som Helga Olsen nævner, og som vel var så godt som glemt, viser sig at være noget, der ikke er enestående for Fjelstrup sogn. Skolelærerne - ofte friskolelæreren - der diskret optræder i baggrunden, viser sig også at være en fast figur. Ollerup og Snoghøj som de kraftcentre, hvorfra inspirationen udgik, nævnes gang på gang, og for mange i netop den generation, der har valgt at fortælle, har landsstævnet i 1935 gjort et uudsletteligt indtryk.

Helga Olsen er i dag stærkt besværet af slidgigt (hvilken hun dog ikke tilskriver gymnastikken) og har ikke kunnet nedskrive beretningen selv, men hendes børn har opfordret hende til at fortælle og via båndoptager sørget for nedskriften. Også i dette perspektiv giver det god mening at opfordre nutidens gymnastik- og idrætsudøvere til at være behjælpelige med at udvide og fortsætte Nationalmuseets indsamling.

Museet ønsker sig stadig masser af optegnelser, og forhåbentlig kan Helga Olsens beretning inspirere mange til at gå i gang. Der er udarbejdet tre spørgelister til støtte for hukommelsen: én vedrørende skydning, én for gymnastikken og én for den øvrige idræt. De kan sammen med papir af en særlig uforgængelig type rekvireres hos Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, Brede, 2800 Lyngby.

Jørn Møller, forskningsmedarbejder ved Idrætsforsk, Gerlev Idrætshøjskole.